

*Цехмістер Я.В.
Національний медичний університет
імені О.О.Богомольця*

ВИВЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ ПРОФІЛЬНОГО ЛЦЕЮ: ПРОБЛЕМИ МЕТОДОЛОГІЇ ТА НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Важливого значення у сучасних умовах входження України в Європейський простір набуває формування загальнолюдських якостей майбутнього фахівця і, зокрема його толерантності. Як відзначається у Декларації принципів толерантності, схваленій Генеральною конференцією ЮНЕСКО на її двадцять восьмій сесії у Парижі 16 листопада 1995 року (Стаття 3. Соціальні аспекти), толерантність необхідна у взаєминах між окремими особами, в родині та громаді. У школах, університетах та осередках неформальної освіти, вдома і на роботі необхідно формувати атмосферу толерантності, стосунки відкритості, уважність один до одного та почуття солідарності. Засоби комунікації здатні відіграти конструктивну роль у сприянні вільному та відкритому діалогу та спілкуванню, роз'ясненню ваги толерантності та загроз, що їх несе байдужість до проявів нетолерантності з боку груп та ідеологій [1-3].

Президент Академії педагогічних наук України В.Г.Кремень підкреслює, що інтегрування української професійної освіти в загальноєвропейський чи світовий контекст розпочинається з усвідомлення засад і принципів сучасної неперервної професійної освіти та пошуку шляхів її практичної реалізації. Забезпечення всебічного розвитку майбутніх фахівців – одне з найважливіших завдань практичної і теоретичної педагогіки професійної освіти [4].

Утилітарний підхід до побудови і функціонування професійної орієнтації відсував особистість учня з центру системи на її периферію. Предмет професійної орієнтації фактично становили загальні соціальне економічні потреби суспільства. Особистість з потребами і потенціалами свого розвитку і оптимальної самореалізації у майбутній професійній діяльності виступає у цій системі як її об'єкт і засіб досягнення поставленої ззовні мети.

Допрофесійна підготовка має розпочати адаптацію учня до діяльності відповідного типу і сприяти його майбутньому становленню як професіона-

ла. Широке запровадження такої підготовки з урахуванням запитів і здібностей учнів, а також потреб суспільства і вимогам ринку – відповідає як індивідуальним, так і суспільним інтересам. На наш погляд, важливого значення мають аргументи, які наводять Г.О.Балл і П.С.Перепелиця на користь допрофесійної підготовки учнівської молоді, зокрема, такі: по-перше, можливість цілеспрямованої підготовки до праці за професіями певного, психологічно найпридатнішого для даної людини, типу за умов, коли обрання якоїсь конкретної з цих професій і тим паче прилучення до неї є ще справою майбутнього (особливо це стосується складних професій, передусім тих, які потребують вищої освіти); по-друге, можливість істотно зміцнити взаємозв'язок трудового навчання з вивченням загальноосвітніх предметів, підносячи тим самим на вищій щабель обидва напрями освітньої діяльності [5]. Цінним є зауваження означених дослідників, що ефективна допрофесійна підготовка аж ніяк не зводиться до засвоєння істотних для певної професії (або групи професій) відомостей, навичок і вмінь. Треба дбати про формування психологічної готовності до професії, про сприяння становленню особистості школяра як майбутнього професіонала.

Привабливість допрофесійної підготовки для школярів має забезпечуватися передусім шляхом формування внутрішньої мотивації їхньої діяльності, цьому слугуватимуть високий методичний рівень навчання, доброзичливе й поважливе ставлення до учнів, їхнє залучення до творчості. Водночас не варто нехтувати й інформуванням їх (правдивим, звичайно) щодо можливостей, які відкриває успішна підготовка за певним профілем для здобуття цікавих і високооплачуваних професій, вступу до престижних ВНЗ (вищих навчальних закладів) тощо [6].

Ми будемо виходити з того, що допрофесійна підготовка – це комплекс заходів з підготовки учнів до праці в системі диференційованого навчання, спрямованого на формування готовності особистості до професійного навчання в спеціальному закладі, на адаптацію до самої професійної діяльності [7]. П.С.Перепелиця зазначає, що етап допрофесійної підготовки є виключно важливою ланкою до сучасної професії. На цьому етапі відбувається остаточне самовизначення учнем свого ставлення до діяльності і ствердження професійного інтересу, надбання спеціального досвіду, розвиток здібностей та їх

корекція відповідно до вимог діяльності. В цей час підростаюча особистість стверджується професійно, цілеспрямовано готується до всього того, що необхідно саме для цієї діяльності, всебічно і повною мірою формує психологічну готовність до професії [6-8]. Крім того, П.С.Перепелиця вважає, що допрофесійна підготовка великою мірою залежить від змісту і характеру професійної, а остання, в сучасних умовах, часто стає неможливою без ґрунтовної допрофесійної підготовки, бо це істотно збагачує і стимулює професійну підготовку. Проте проблема ролі допрофесійної підготовки в професійному становленні особистості та психологічних механізмів її взаємозв'язків з професійною підготовкою досліджена ще недостатньо [5].

В.В.Присакар вважає, що створення підсистеми профорієнтації, що включає допрофесійне навчання, де вивчаються потреби, інтереси, цілі учнів, формується їх мотиваційна сфера, ставить своєю кінцевою метою становлення професійної придатності майбутнього фахівця, зокрема вчителя. Такі умови створюють при організації педагогічних класів у навчальних закладах нового типу: гімназіях, колежах, ліцєях. У таких класах, де поділ здійснюється за рівнем розвитку, здібностями та інтересами, учні знайомляться з основами професії педагога, набувають певних практичних умінь і навичок. У процесі конкретної предметної діяльності, участі у самоуправлінні вони мають можливість проявити свої нахили, потреби, здібності, переконатись у свідомому виборі майбутньої професії [9]. Дослідниця вважає, що багатомірне вивчення особистості учня в процесі допрофесійної підготовки необхідно здійснювати таким чином, щоб охопити такі важливі аспекти: особистісні і потенційні можливості психічного розвитку кожного учня; діагностику протягом усіх років навчання учнів з врахуванням виявлення актуального рівня розвитку і "зони найближчого розвитку", оволодіння елементами акторської і режисерської майстерності; формування вмінь педагогічної техніки в процесі лабораторно-практичних занять і на індивідуально-особистісному рівні.

Аналітичний розгляд стану теорії і практики психології і педагогіки професійної орієнтації у зіставленні з даними педагогічної і вікової психології щодо особливостей психологічного розвитку старшокласників дав змогу Б.О.Федоришину істотні підстави вважати, що орієнтована на особистість старшокласника система профорієнтаційної роботи є однією в

найдійовіших умов розвитку особистості в напрямі її дорослості, здатності до адекватної оцінки себе, своїх здібностей і можливостей самореалізації у певних сферах професійної діяльності. Для виконання таких виховних функцій система профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю має спиратися на особистісну актуалізацію проблеми свідомого професійного самовизначення, на потреби особистості в самооцінці, в самопізнанні, в активній пізнавальній діяльності, в особистісному самоствердженні. Система професійної орієнтації у своєму змістовному і функціональному планах повинна відбивати в собі зміст психологічної структури особистості в її наявному і перспективному стані.

Функція вчителя у справі професійної орієнтації, за переконаннями А.Волошина, полягає у здійсненні "селекції талантів", для того, щоб кожна людина знайшла "дане їй Богом" професійне покликання, "щоб в людському життю кожна одиниця на такому полі занять працювала, яка обіцяє їй найбільшого успіху" [10].

Виховання шанобливого ставлення до праці, вважав Августин Волошин, є органічною складовою виховання патріотичних почуттів, а зрештою – невід'ємною часткою формування національної самосвідомості. Розвиток волевих якостей особистості через постійне самовдосконалення, виховання моральності на принципі "любви до ближнього", виховання любові до праці не тільки заради задоволення особистістю власних духовних і матеріальних потреб, а й через усвідомлення залежності суспільного добробуту від "добробуту одиниці" – структурні елементи процесу формування самосвідомості в концепції виховання молоді А.Волошина.

Ми використовуємо концепцію Б.О.Федоришина і вважаємо, що професійна орієнтація – це науково-практична система підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення, у центрі якої знаходиться особистість учня як цілісна і одночасно дискретна психологічна система, що відбивається у побудові функціональної структури професійної орієнтації, спрямованої на розвиток самосвідомості особистості "корегування її ставлень, інтересів" мотиваційної сфери, когнітивних потреб і одночасно на виявлення і оцінку її професійно значущих психологічних якостей (зокрема психічних функцій і здібностей). Разом з тим, ми будемо виходити з того, що функціо-

нальна структура професійної орієнтації складається не з трьох елементів, що є необхідними і достатніми для функціонування системи професійної орієнтації як виховної, діагностичної і порадчої, – профінформація, профконсультація і профвідбір, а включає четвертий елемент – допрофесійну підготовку учнів, яка є найвищим ступенем професійної орієнтації учнів і у якій інтегруються профінформація, профконсультація і профвідбір [11-12].

Професійна консультація визначається як система психологічного вивчення особистості учня з метою надання йому науково обґрунтованих порад з оптимальних для нього напрямів і засобів професійного самовизначення; предметом професійної консультації є виявлення й оцінка професійно значущих якостей особистості учня, його загальних і спеціальних здібностей, схильностей; аналіз і диференційна оцінка індивідуальних особливостей особистості з наступною інтегральною оцінкою її цілісної структури спрямовується на проекцію досліджуваної особистості в сферу професійної діяльності ("примірювання" до професії).

Важливий аспект аналізу загальних і професійних інтересів – їх зв'язок із загальними і спеціальними здібностями особистості. Механізмом такого зв'язку виступає об'єктивна успішність відповідної практичної діяльності учня і суб'єктивне відображення цієї успішності у позитивному емоційному тонусі і задоволенні потреби у даній діяльності. При цьому інтереси можуть виступати як індикатори спрямованих здібностей або схильностей особистості, а самі схильності і здібності відіграють роль факторів розвитку відповідних інтересів. В такому аналізі професійних інтересів вони диференціюються на істинні (зумовлені реальними здатностями) і ілюзорні (сформовані у відриві від реальних вдатностей особистості – її схильностей і здібностей). У системі професійної консультації йдеться про зіставлення.

Ми поділяємо також думку В.В.Присакар, що, як показує практика, переважна більшість молоді робить свій вибір на основі споглядально-емпіричних знань щодо своєї майбутньої професії, які сформувалися під впливом її соціальної престижності, або ідеалізованих, віддалених від дійсності уявлень. З року в рік ми продовжуємо стверджувати, що у частини студентів відсутні нахили і здібності до обраної професії і т. ін. Дослідниця зазначає, що результати її дослідження свідчать, що визначення контингенту

студентів на основі традиційних вступних іспитів і навіть співбесіди не дає можливості безпомилкового визначення "зони найближчого розвитку" майбутнього спеціаліста, його перспективи. Ця проблема набуває особливої актуальності у зв'язку з тим, що саме сьогодні в системі неперервної освіти вища школа розглядається як ступінь професійної освіти, а профорієнтація – як сукупність виховних і навчальних впливів, метою яких є забезпечення самостійного й усвідомленого вибору учнями майбутньої професійної діяльності. Ми повністю згодні з означеною дослідницею, що становлення професійного інтересу, як однієї з форм професійної спрямованості, залежить не лише від діяльності вчителів, їх майстерності, оптимального психологічного клімату, що збуджують в учнів інтерес до майбутньої професії. Провідними чинниками формування їх професійної придатності все ж є їх нахили, здібності, професійна мотивація і пізнавальний інтерес.

В.В.Присакар вважає, що створення підсистеми профорієнтації, що включає допрофесійне навчання, де вивчаються потреби, інтереси, цілі учнів, формується їх мотиваційна сфера, ставить своєю кінцевою метою становлення професійної придатності майбутнього фахівця. Такі умови створюють при організації профільних класів у навчальних закладах нового типу: гімназіях, колежах, ліцеях. У таких класах, де поділ здійснюється за рівнем розвитку, здібностями та інтересами, учні знайомляться з основами професії, набувають певних практичних умінь і навичок. У процесі конкретної предметної діяльності, участі у самоуправлінні вони мають можливість проявити свої нахили, потреби, здібності, переконатись у свідомому виборі майбутньої професії. Дослідниця вважає, що багатомірне вивчення особистості учня в процесі допрофесійної підготовки необхідно здійснювати таким чином, щоб охопити такі важливі аспекти: особистісні і потенційні можливості психічного розвитку кожного учня; діагностику протягом всіх років навчання учнів з врахуванням виявлення актуального рівня розвитку і "зони найближчого розвитку", оволодіння елементами акторської і режисерської майстерності; формування вмінь педагогічної техніки в процесі лабораторно-практичних занять і на індивідуально-особистісному рівні. Елементарні знання вмінь і навички педагогічної діяльності постійно, протягом двох років, закріплюються у процесі різноманітних видів навчально-пізнавальної діяльності.

Б.О.Федоришин підкреслює, що ефективне здійснення допрофесійної підготовки як невід'ємної складової науково-практичної системи профорієнтації, підготовка особистості до вільного і свідомого професійного самовизначення значною мірою пов'язане з вивченням і аналізом її професійного інтересу, оцінка й урахування якого детермінують вибір майбутньої професійної діяльності і, в цілому, життєвого шляху. Б.О.Федоришин зазначає, що під час напруженого пошуку особистістю тієї сфери професійної діяльності, в якій найбільш повно було б реалізовано її творчий потенціал, актуалізується мотиваційна сторона професійного інтересу. Саме в період життєвого самовизначення інтерес часто виступав у якості провідного, а іноді і єдиного мотиву, що визначає активну позицію особистості у виборі певної професійної діяльності. Дослідник відзначає, що причина цього криється у природі самого інтересу, в якому відбиваються психологічні особливості особистості й індивідуальні прояви її психічних процесів. Під впливом інтересу активізується вся психологічна сфера людини: у процесі мислення глибше пізнаються його предмети, у пам'яті триваліше зберігається інформація, що пов'язана із об'єктом і предметом інтересу, увага стає більш стійкою, спрямовуючись на об'єкт інтересу, емоції – глибше. За таких умов вивчення і аналіз інтересів особистості в допрофесійний період її розвитку є необхідною умовою забезпечення свідомого вибору нею майбутньої професії.

Г.Балл і П. Перепелиця підкреслюють, що психологічне вивчення учнів аж ніяк не має обмежуватися періодом комплектування профільних груп. Слід систематично аналізувати навчальні успіхи школярів, їхнє ставлення до занять, зрушення у їхньому психічному і особистісному розвитку (зокрема, у їхніх інтересах, ціннісних орієнтація, показниках самосвідомості). Необхідно якомога раніше виявляв несумісність суб'єкта і діяльності за обраним профілем і вчасної здійснювати потрібну корекцію чи зміну профілю.

Б.О.Федоришин підкреслює, що визначення вимог до професіографічного дослідження, що детерміноване потребами профінформаційної і профконсультаційної роботи: в змісті профорієнтаційної професіограми центральне місце має психограма професії, в якій відбивається загальна психологічна структура особистості учня; розробка психографічних профілів професійної діяльності (психограм) має профорієнтаційну цінність у

тому разі, коли вона здійснюється на основі профконсультаційних та психодіагностичних методик і відбивав у психограмі психоаналітичний зміст профінформаційної роботи учня; в класифікаційних групах (підгрупах) професій профорієнтаційна професіографія вичленовує стрижневі професії як репрезентанти відповідних груп (підгруп).

Слід зазначити, що найбільш вдалою, на наш погляд, є методика, розроблена професором Б.О.Федоришиним, тому що вона спрямована не лише на констатацію проявів інтересів у особистості, а й на саму характеристику когнітивної і емоційної сфери особистості, що дозволяє визначити і розробити напрямки і засоби корекційної роботи із особистістю у період її допрофесійної підготовки. За таких умов ми використовували методику "ОДАНІ – 2" (автори – С.Карпіловська і Б.Федоришин). Не виключена можливість і якісного аналізу виявлених інтересів при одночасній кількісній їх оцінці. Конструктивна частина методики складається з трьох бланків. До основних належать бланк запитань і бланк відповідей. Допоміжний – бланк дешифратора.

Лист запитань, складений для учнів ліцею медичного профілю містив такі питання.

Чи подобається вам: 1. Читати цікаву популярну літературу з медицини. 2. Читати цікаві популярні дописи, статті або книжки з математики. 3. Читати науково-популярні журнали, статті з фізики. 4. Читати науково-популярні біологічні журнали і дописи. 5. Читати науково-популярну літературу з хімії. 6. Читати літературу про рослини або про тварин. 7. Читати популярні дописи на політичні теми. 8. Читати популярну літературу з географії. 9. Читати літературу про історичні події або про великих історичних діячів. 10. Читати твори класиків світової художньої літератури. 11. Читати літературу з питань мистецтва. 12. Читати літературу з питань педагогіки (про роботу школи, вчителя, вихователя тощо). 13. Читати літературу з питань філософії або психології. 14. Читати літературу з питань економіки або фінансів. 15. Читати літературу з питань кулінарії або моделювання одягу, або ведення домашнього господарства. 16. Читати літературу з військової тематики. 17. Читати дописи, статті, журнали або книжки з питань спорту. 18. Вивчати фізичні явища, знайомитися з відкриттями в галузі математики. 19. Знайомитися із цікавими науковими розробками в медицині. 20. Знайомитися з принципо-

вими схемами радіотелевізійної або автоматичної апаратури. 21. Знайомитися з новинами техніки. 22. Знайомитися з питаннями хімічного виробництва або експериментальної хімії. 23. Знайомитися з питаннями біології рослинного або тваринного світу. 24. Знайомитися з питаннями анатомії і фізіології людини. 25. Знайомитися з питаннями географічних, або геологічних, або археологічних досліджень. 26. Знайомитися з питаннями історії розвитку різних народів і держав. 27. Знайомитися із роботами літературної критики. 28. Відвідувати театральні вистави, або концерти, або художні виставки. 29. Знайомитися із новими досягненнями (новими методами) педагогічної праці. 30. Знайомитися із новими оригінальними філософськими або психологічними концепціями, теоріями. 31. Знайомитися із рекламно – довідковими матеріалами з нової техніки або з побутових товарів. 32. Знайомитися з довідками і різними порадами щодо ремонту домашньої техніки, чи меблів, чи одягу або про виготовлення саморобок, або про будь-яку іншу ручну працю для дому. 33. Знайомитися з військовою технікою. 34. Спостерігати за спортивними змаганнями. 35. Проводити досліди з фізики. 36. Надавати допомогу хворим людям і людям похилого віку. 37. Розбиратися у будові радіотехнічної або електричної апаратури. 38. Розбиратися у технічних схемах або кресленнях. 39. Проводити досліди з хімії. 40. Працювати в саду або на городі, або на фермі. 41. Знайомитися із причинами виникнення різних захворювань. 42. Збирати географічні нотатки, або схеми, або карти, або якісь експонати (геологічні, археологічні). 43. Обговорювати політичні події у країні і за кордоном. 44. Вивчати мову (іноземну або рідну). 45. Співати або грати на музичному інструменті, або малювати, або займатися яким-небудь іншим видом мистецької самодіяльності. 46. Піклуватися про малих дітей. 47. Знайомитися із новими теоріями загальної або практичної психології. 48. Стежити за змінами валютних обмінних курсів. 49. Піклуватися про порядок і комфорт у своєму домі. 50. Брати участь у військовій підготовці. 51. Брати участь у спортивних іграх. 52. Працювати у фізичному гуртку або займатися самоосвітою з фізики. 53. Працювати у медичному гуртку або займатися самоосвітою з медицини. 54. Ремонтувати або налагоджувати радіотехнічну апаратуру або електроприлади. 55. Складати або ремонтувати різні технічні механізми або пристрої. 56. Працювати у хімічному гуртку або за-

йматися самоосвітою з хімії. 57. Працювати у біологічному гуртку або займатися самоосвітою з біології. 58. Доглядати за хворими. 59. Працювати з географічними картами. 60. Ознайомлюватися із історичними пам'ятниками культури різних народів. 61. Вести свій особистий щоденник або в писемній формі викладати свої спостереження, думки. 62. Надавати людям різні побутові послуги. 63. Брати участь у військових іграх або походах. 64. Брати участь у спортивних змаганнях. 65. Брати участь у конкурсах з фізики. 66. Брати участь у конкурсах з медицини. 67. Складати або ремонтувати радіотехнічні прилади. 68. Робити технічні моделі (літаки, автомобілі або якісь інші конструкції). 69. Брати участь у конкурсах з хімії. 70. Брати участь у конкурсах з біології. 71. Знайомитися з роботою медичного працівника. 72. Використовувати або складати маршрутні схеми або географічні карти. 73. Брати участь у роботі історичного гуртка або самостійно займатися питаннями історії. 74. Брати участь у роботі літературного або лінгвістичного (мовного) гуртка або самостійно займатися проблемними питаннями літератури чи мови. 75. Грати на музичних інструментах, або малювати, або займатися різьбленням, або якоюсь іншою творчою практичною діяльністю. 76. Замінювати вчителя в якому-небудь з молодших класів, якщо в цьому виникав потреба. 77. Формулювати (визначати) свої власні погляди на миттєві проблеми або на поведінку людей з позиції філософської або психологічної науки. 78. Розраховувати, передбачувати, прогнозувати можливості вигідного інвестування (вкладання) грошей у перспективні заходи або вкладання своєї власної праці в такі заходи з метою матеріальної або духовної вигоди. 79. Піклуватися про сімейний бюджет (його підвищення або раціональне використання). 80. Брати участь у організації військових тренувань або ігор, або походів. 81. Брати участь у роботі спортивної секції або спортивної школи, або спортивного гуртка, або самостійно займатися спортом. 82. Виступати з інформаційними повідомленнями про нові досягнення у фізиці або про цікаві фізичні явища (ознайомлювати з цим своїх товаришів). 83. Брати участь у проведенні медичних конкурсів або в ознайомленні своїх товаришів з цікавими проблемами медицини. 88. Брати участь у роботі радіотехнічного гуртка або самостійно займатися радіотехнічними розробками. 84. Брати участь в роботі з технічної творчості. 85. Брати участь в експери-

ментальній роботі з хімії. 86. Брати участь в експериментальній роботі з біології. 87. Надавати медичну допомогу тваринам. 88. Брати участь у географічних або геологічних, або археологічних експедиціях, або в туристичних походах з метою краєзнавства. 89. Брати участь у походах або екскурсіях за історичною тематикою. 90. Брати участь у літературних зустрічах або в обговореннях літературної теми, або в літературному диспуті. 91. Брати участь у конкурсах художньої самодіяльності або в самостійному художньому виступі, або у виставі своїх творчих виробів. 92. Брати участь в організації і проведенні ігор і цікавого дозвілля для дітей. 93. Використовувати свої знання психології людини для покращання свого спілкування з людьми або для впливу на людей з метою зміни їх поведінки. 94. Самостійно або разом з людиною, якій ви довіряєте, провадити ділові операції з метою одержання матеріального зиску (в торгівлі або послугах, або виробництві тощо). 95. Піклуватися про забезпечення своїх друзів або родичів побутовими зручностями, вигодами (зробити необхідну купівлю, або приготувати їжу, або щось відремонтувати тощо). 96. Вивчати військову справу. 97. Вести тренерську роботу з якого-небудь виду спорту.

Учні відповідають на запитання, використовуючи для цього бланк відповідей. Якщо дуже подобається робити те, про що йдеться у запитанні, то учні ставлять у відповідній клітинці два плюса (++). А якщо просто подобається – один плюс (+). Якщо учень не може визначитися, чи подобається йому це чи ні, то у відповідну клітинку він ставить нуль (0). Якщо учню не подобається робити те, про що йдеться у запитанні, то у відповідній клітинці він ставить один мінус (-), а коли дуже не подобається, то два мінуси (--). Якщо на запитання в учня виникає одразу дві протилежні відповіді або відповідь, що залежить від якоїсь умови, то йому необхідно самостійно і швидко визначитися самому, яка з позначок – чи плюс, чи мінус, чи нуль – є найближчою до істини. Після закінчення педагог пропонує учня підрахувати кількість плюсів і мінусів, на нулі увага не звертається, їх підраховувати не потрібно. У листі запитань "ОДАНІ-2" представлено, сімнадцять груп запитань, які відповідають відповідним інтересам.

Використовуючи дану методику для ліцею медичного профілю, ми посилили питання щодо професії медичного працівника. Тому запитання у

першому бланку розмішені так, що через кожні 17 пунктів повторюється запитання однієї і тієї ж групи інтересів, але вже в іншій інтерпретації, при цьому питання щодо професії медика повторюються двічі. Слід зазначити, що переваги методики "ОДАНІ-2" полягають у тому, що завдяки специфічному підбору запитань з кожної групи і спеціальному їх розташуванню за номерами, можна проаналізувати кожний з виявлених інтересів за якісними критеріями (загальне бажання учня щось пізнати з даного предмету, більш активний інтерес, що спонукає учня до спроб реалізувати свої знання і поповнити їх через ширше коло джерел, активне практичне захоплення діяльністю в даній сфері), прослідкувати за індивідуальними проявами руху інтересу в кожній групі – від його зародження до його практичної реалізації. Вивчення і аналіз інтересів учнів Українського медичного ліцею показав, що майже всі учні мають бажання пізнати більше у галузі медицини (87%), поповнити свої знання з фізики (82%), біології (82%), хімії (68%), бажають удосконалити свої знання з медицини і поповнити їх через практичну діяльність (78%), але активне практичне захоплення діяльністю молодшого медичного працівника виявили лише 63%. На основі аналізу (кількісного та якісного) результатів вивчення інтересів учнів була складена програма індивідуалізації їх навчання, залучення до наукових товариств, до активної практичної діяльності у процесі практики. Крім того, результати вивчення інтересів учнів були покладені в основу обґрунтованого підбору складу творчих груп учнів для виконання навчальних і практичних завдань. Важливим аспектом допрофесійної підготовки в умовах ліцею медичного профілю є формування і розвиток особистісних якостей та створення умов для усвідомлення професійно-значущих умінь майбутнього лікаря.

Для посилення розвитку активного інтересу до діяльності молодшого медичного працівника в організації навчально-виховної роботи і позаурочної діяльності учнів була приділена увага розвитку якостей їх особистості, які сприяють обраній професії: дисциплінованості, ретельності, спостережливості, спритності у складній ситуації, ввічливості, чуйності, акуратності, чесності, правдивості, комунікативним здібностям, товарищкості і таких психічних процесів як оперативна пам'ять, оперативне мислення, самоконтроль

дій, точність сенсомоторних дій, концентрація уваги, довільне переключення уваги, розподіл уваги, емоційна сталість.

Великого значення набуває вивчення здатностей ліцеїстів до професій групи "людин – людина". До об'єкту і предмету праці представників професій групи "людина – людина" відноситься як окрема людина, так і різні за своїми розмірами групи людей, колективи – їх виховання, їх обслуговування і керівництво їх діяльністю.

Література

1. Амонашвили Ш.А., Загвязинский В.И. Паритет, приоритет и акцент в теории и практике образования // Педагогіка. – 2000. – № 2. – С.11-16.
2. Балл Г.О. Здібності учнів та принципи їх урахування в підготовці до професійної праці // Професійно-технічна освіта. – 1998. – № 1. – С.45-48.
3. Балл Г.О. Некоторые методологические принципы гуманистически ориентированной допрофессиональной и профессиональной подготовки. // *Wychowanie techniczne. 2 / Pod red. K.Tubielewicza, J.Wilsz. - Czestochowa: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1998. – С.41-48.*
4. Кремень В.Г. Передмова / Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І.А.Зязюна. – Київ: Видавництво "Віпол", 2000. – 636 с. – С.1.
5. Балл Г.О., Перепелиця П.С. Психолого-педагогічні засади організації профільної допрофесійної підготовки школярів // Педагогіка і психологія професійної освіти, 1998. – № 5. – С.149-159.
6. Александров А. Профессиональный выбор: смена акцентов // *Образование и рынок, 1998. – № 2. – С.12-14.*
7. Балл Г.О. Гуманізація освіти природничо-наукового і технічного спрямування у контексті глобальних проблем сучасності // Викладання психолого-педагогічних дисциплін у технічному університеті: методологія, досвід, перспективи: Матер. Першої міжнар.наук.-метод. конф. 26-27 жовтня 1999 р. – К., 1999. – С.9-11.
8. Балл Г.О. Про психологічний зміст і духовну сутність педагогічної складової вищої освіти // Університетська педагогічна освіта як шлях гумані-

зації суспільства: Матер. доповідей Міжнарод. наук.-практ. Конф. 21-23 квітня 1999 р. – К.: КНЕУ, 1999. – Ч.1. – С.14-18.

9. Безперервна географічна освіта: інноваційні методи і технології // Матеріали IV Міжнарод. наук.-метод. семінару. – Харків. 1998.

10. Волошин А. О соціальному вихованню. – Ужгород: УНІО, 1924. – С.21.

11. Федоришин Б.О. "Психолого-педагогічні основи професійної орієнтації". Автореферат докт. дис... – К., 1996. – С.9-45.

12. Система профінформационной работы со старшеклассниками / Ред. Б.А.Федоришина. – К., 1988.

*Клименко Л.О.
Миколаївський обласний інститут
удосконалення вчителів,
Клименко М.В.
Миколаївський педагогічний університет*

ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ФІЗИКИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ ПРИ ВИВЧЕННІ ОПТИЧНИХ ЯВИЩ

Минуло понад півтора десятка років з того моменту, коли поряд з такими пріоритетами в освіті, як інтенсифікація, оптимізація, індивідуалізація навчання, педагогіка співробітництва, знярядям яких були саме методи отримання учнями певної суми знань, постала проблема оновлення змісту шкільних дисциплін.

Потреба в оновленні аргументується декількома значущими, на наш погляд, мотивами. Серед них є такий: сучасна школа не спроможна підготувати учня до комфортного існування в нинішньому суспільстві.

У дисциплінах природничо-математичних і технічних вивчаються більше об'єкти техносфери і менше, або зовсім не вивчається, їх вплив на життя людини та інших живих організмів і неживу природу. Деякі галузі знань зовсім не беруть участі в освітньому процесі.

Вагомою складовою оновлення змісту освіти відомі вчені, педагоги, психологи вважають *гуманітаризацію* навчання [1, 4, 5, 9, 11].